

JAARVERSLAG 2019

MANIFESTATIES EN TENTOONSTELLINGEN

De erfenis van LF2018; dat was het afgelopen jaar een veelbesproken thema. Zou de stroom toeristen blijven aanhouden? Zou het culturele aanbod blijven groeien? Inmiddels is duidelijk dat de bezoekerscijfers voor het Historisch Centrum Leeuwarden en dependances hoger zijn dan 2017. Toeristen blijven de stad vinden en er zijn weer tal van activiteiten georganiseerd. Het HCL gaat dan ook met een goede moed naar 2020: een jaar met veel jubilea en herdenkingsfeesten en een herinrichting van de publieksruimten waarvan de plannen veelbelovend zijn.

Wroeter met verf

De eerste tentoonstelling die in 2019 werd geopend was 'Wroeter met verf, Leeuwarden gezien door Andries van der Sloot'. De expositie was in de periode 16 februari – 6 oktober te zien. De in Schalsum geboren Andries van der Sloot (1883-1955) vestigde zich in 1919 in Leeuwarden na de Haagse Academie van Beeldende Kunsten te hebben gevolgd. Hij legde zich toe op het schilderen en tekenen van landschappen, stads-en dorpsgezichten, portretten en stillevens. In navolging van de schilders van de Haagse school schilderde hij in een realistische stijl. Zoon Bouke (1908-1994), zelf begenadigd schilder, noemde zijn vader een zwoeger, een wroeter die wekenlang met een schilderij bezig kon zijn om weer overnieuw te beginnen als het resultaat hem niet beviel. In de tentoonstelling waren vooral stads-en dorpsgezichten in de gemeente Leeuwarden te zien. Ook hing er werk van zoon Bouke en broer Jentje van der Sloot.

Midnight Alleys Roam

De expositie Midnight Alleys Roam was van 30 maart t/m 8 september te zien. In deze foto-expositie toonde fotografe Dineke Kaal bekende en minder bekende stegen in Leeuwarden. Stegen waar Leeuwarders nooit komen, steegjes waar je als voorbijganger achteloos aan voorbijloopt en de stegen van het nachtleven. De bontgekleurde Wolvesteeg, de smalle Bagijnesteeg, de donkere Reigerstraat en de Doelesteeg op een rustige avond. Met haar zorgvuldig gekozen composities en gevoel voor licht en kleur wist Kaal deze en andere stegen in de Leeuwarder binnenstad tot leven te brengen. In voorgaande jaren deed het HCL mee aan het FryslânPhoto Festival; dit jaar werd 'Kleintje FryslânPhoto' georganiseerd, waarvoor het HCL een Elfstegentocht organiseerde die aansloot bij de expositie van Dineke Kaal.

Leeuwarden gezien door W.H. Kuipers

Van 25 oktober t/m januari 2020 waren in het HCL foto's van W.H. Kuipers te zien. Wiebren Hendrik Kuipers (1918-1988) was in de jaren vijftig van de vorige eeuw de eerste voorlichtingsambtenaar van de gemeente Leeuwarden. Mede uit hoofde van die functie heeft W. H. Kuipers (zijn voornamen werden eigenlijk nooit gebruikt) in de loop der jaren de stad vastgelegd op duizenden foto's die een prachtig beeld geven van de gestage veranderingen in de jaren vijftig, zestig en zeventig. Op de honderdste geboortedag van zijn vader (op 16 augustus 2018) droeg zoon Herry Kuipers de ongeveer tweeduizend negatieven officieel over aan het HCL.

Mini-expositie

In het informatiecentrum van het HCL waren dit jaar diverse mini-exposities te zien in de klimaatvitrine. De eerste ging over 250 jaar Liwwadders, met het originele manuscript van de oudste geschreven tekst in het stadsdialect. Hierna werd de vitrine ingericht met foto's en documenten over

roeivereniging Wetterwillie, ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan. Tot slot volgde een kleine uitstalling met enkele archiefstukken, een boekje en een foto over Hillegonda Cornelia Buisman-Blok Wybrandi. Zij zette zich in voor vrouwenkiesrecht en was het eerste vrouwelijke gemeenteraadslid van Leeuwarden. Tijdens de Maand van de Geschiedenis (thema hij/zij) werd door het HCL dit jaar extra aandacht besteed aan honderd jaar vrouwenkiesrecht.

COLLECTIE EN DIGITALISERING

Werving en toegankelijk maken van archieven

De vraag naar ruimte bij het semi-statisch archief bleef toenemen. Het afgelopen jaar is door het HCL een twintigtal archieven met een omvang van ruim 40 m¹ in beheer genomen. Het HCL heeft verder gewerkt aan een project om documenten en digitale informatie over Culturele Hoofdstad veilig te stellen voor de toekomst. Daarvoor is veel materiaal aangeleverd. Enkele andere bijzondere aanwinsten zijn de Verzameling onderzoeksmateriaal van oud-archiefmedewerker W. Dolk en de archieven van de stichting De Ossekop 2012-2018, de Stichting Toekomst Verkenning 'Hollanderwijk 1991-2015', Pieter Daam van der Wal (partij- en raadslid namens PAL/Groen Links) 1970-2015, het archief van gemeenteraadslid Arie Duparc (1826-1916) en het bedrijfsarchief van het Timmer- annex aannemersbedrijf Westerbaan te Leeuwarden 1904-1950. Aan de inventarisatie van de omvangrijke archieven van de gemeenten Boarnsterhim 1984-2014 en Leeuwarderadeel 1511-2017 en van OSG Piter Jelles werd verder gewerkt. Daarnaast werden een tiental kleinere archieven (omvang ca. 7 m¹) geïnventariseerd.

Digitalisering en indicering van archieven

Er werd gestaag verder gewerkt aan de indicering van het oud rechterlijk archief van voor 1811. Ca. 80 % is voltooid. Ruim 40.000 overlijdensakten uit de periode 1900-1959 zijn aanvullend geïndiceerd. De genealogische data zijn overgezet naar Allefriezen, net als een twaalfstal overige genealogische naamindexen. Aan de voorbereiding van de digitalisering van de bouw- en milieuvergunningsdossiers van die gemeente Leeuwarden wordt regelmatig doorgewerkt.

Foto's, negatieven en drukwerk

Er is verder gewerkt aan het toegankelijk maken van de collecties Andringa, Schoustra, Janssen, de drukwerkcollectie en verzameld materiaal van SC Cambuur. Duizenden prenten en tekeningen e.d. zijn gedigitaliseerd, opnieuw beschreven en inmiddels merendeels via de website raadpleegbaar. Een bijzondere aanwinst vormt de negatievencollectie van de voormalige gemeentevoorlichter W.H. Kuipers. De negatieven zijn gescand en beschreven.

Geluid en film

Er is verder gewerkt aan het ontsluiten en beschrijven van de omvangrijke collectie van de in 2014 opgeheven lokale omroep Mercurius. In het kader van de conservering en ontsluiting van audioarchieven is de intensievere samenwerking met Tresoar en het Fries Film Archief doorgezet. Bijzondere aanwinsten dit jaar zijn een film van kunstenaar Jan Stroosma op het Wad bij Moddergat

en de filmcollectie van wijlen Franke de Jong, met onder andere een serie zelfgemaakte speelfilms uit de periode 1960-1990. In oktober werden oude filmbeelden vertoond van gemeentevoorlichters Jochum Admiraal en Jan van der Hoek. Hier kwamen zeer veel bezoekers op af.

Kunst:

Het Pier Pander Museum ontving dit jaar één schenking. Het ging hierbij om een fotoreproductie van een kunstwerk in een houten lijst.

WEBSITE, ONDERZOEK EN PUBLICATIES

Website

Het aantal verzoeken om inlichtingen via mail bleef met ca. 380 vrij gelijk. De HCL-website werd verder verbeterd en aangevuld. Daarnaast heeft de website een upgrade gehad, waarmee tegemoet werd gekomen aan hogere veiligheidseisen. Voor bezoekers ziet de website er desondanks nog hetzelfde uit; alleen de beeldbank heeft een iets ander uiterlijk gekregen. Verder is dit jaar een werkgroep samengesteld die plannen heeft ontwikkeld voor een geheel nieuwe website.

Onderzoek

Het aantal bezoekers aan het informatiecentrum (studiezaal) daalde iets, van 1.309 naar 1.205. De beperking van de dienstverlening in de zomermaanden en het doen van onderzoek op afspraak buiten de openingstijden gedurende deze periode zijn min of meer geformaliseerd. Er werd vooral onderzoek verricht naar bouwkundige gegevens en plekken in de stad. Maar ook naar andere zaken werd onderzoek gedaan. Zo werden rekeningen van het Old Burger Weeshuis onderzocht en deed dr. mr. P.G. Tassenaar vanuit de RuG onderzoek in Leeuwarder militieregisters in het kader van het project 'Giants of the Modern World. A new history of height and health in the Netherlands, 1811-1940'. En op 3 maart werd in het HCL de 'Leeuwarden Time Machine' gepresenteerd: een website die het een stuk eenvoudiger maakt om onderzoek te doen naar de bewoningsgeschiedenis van Leeuwarden in de periode ca. 1750-1900. De website kwam tot stand door de Fryske Akademy, het HCL en Monumentenzorg & Archeologie.

Publicaties

Aan de meeste publicaties over Leeuwarden is op de een of andere wijze meegewerkt. Ook is aan tv-programma's en andere media-uitingen een bijdrage geleverd. De belangrijkste publicaties op een rij: Op 8 mei ontving Jo Egging in Nijmegen de bul voor zijn proefschrift over W.H. Suringar (1790-1872). *'Een prettig geschreven boek over een bijzondere negentiende eeuw'* volgens een van de begeleidende professoren. Pieter van der Ende schreef '100 Jaar Blikfabriek Leeuwarden, 1919-2019'. Aan de hand van een vijftigtal korte verhalen wordt in dit boek een beeld geschetst van de fabriek in de context van de veranderende stad. Tymen Peverelli is op 22 oktober bij de UvA gepromoveerd op historischebeleving in Leeuwarden, Brugge en Maastricht. Zijn proefschrift heeft als titel 'De stad als vaderland. Brugge, Leeuwarden en Maastricht in de eeuw van de natiestaat, 1815-1914'. Eind oktober werd het boek '(SCHAT)GRAVEN IN HUIZUM' gepresenteerd. Het boek gaat over de historie van de begraafplaats en allerlei interessante funeraire aspecten. Het boek 'Weest het nog juh? Herinneringen aan het Leeuwarder Ijsbaankwartier' van Jurjen Hoekstra werd in september

gepubliceerd en beschrijft het leven in deze woonwijk in de periode vanaf de Tweede Wereldoorlog tot aan de afbraak in de jaren zestig. Het in november verschenen boek 'William Lord – Old Burger Wees nummer drie' beschrijft het leven van Leeuwardenkenner William Lord en in het bijzonder zijn jeugd in het Old Burger Weeshuis. Het HCL heeft in 2019 ook aan vier brochures meegewerkt over de Stadhoudelijke grafruimte in de Grote Kerk, over lapkepoepen, over 100 jaar Noorderbegraafplaats en over de Kanselarij. Aparte vermelding verdient verder nog het samen met Aed Levwerd uitgegeven tijdschrift Leovardia, waarvan in 2019 weer drie nummers werden uitgebracht.

ONDERWIJS

In 2019 kwamen 106 onderwijsgroepen naar het HCL. In totaal bezochten 2.518 scholieren en studenten het HCL groepsgewijs in het kader van een introductie of project. In samenwerking met Praamvaart Leeuwarden is een nieuw kunstmenu-project gelanceerd over handel in de negentiende eeuw. Honderden kinderen en jongeren hebben in een ander verband een bezoek gebracht aan het HCL, zoals ten behoeve van onderzoek in het informatiecentrum of tijdens 'Help Pake en Beppe de vakantie door' en het Weekend van de Leeuwarder Geschiedenis. Honderden anderen betrokken een product van het HCL, maar brachten geen bezoek aan het centrum. Het HCL bood dit jaar geen programma's aan basisscholen die bij Kunstmenu zijn aangesloten.

Op 17 april vond de jaarlijkse Kunstmenumarkt plaats in het HCL. Diverse instellingen presenteerden hier hun cultureel programma voor het volgende schooljaar. In samenwerking met Kunstcade heeft het HCL voor schooljaar 2019-2020 twee nieuwe programma's ontwikkeld: stadhouder Willem Lodewijk en Pier Pander (voor VO). Er wordt met andere partijen samengewerkt om mee te doen aan een website waarop archiefbronnen met educatieve programma's beschikbaar worden gesteld voor het voortgezet onderwijs. Voor het basisonderwijs is het educatief programma 'De snuffelkar van Ridzert Rat' ontwikkeld.

PIER PANDER MUSEUM EN OLDEHOVE

Pier Pander Museum

Ter gelegenheid van het honderdste sterfjaar van beeldhouwer Pier Pander is het museum opnieuw ingericht. De rode draad in het levensverhaal van Pander is blijven bestaan, maar het overige verhaal en een groot deel van de objecten zijn vernieuwd, met daarin nooit eerder getoond werk. Op 25 mei opende het museum haar deuren weer. De tentoonstelling in het Pier Pander Museum gaat in op Pander's leven, carrière en werk. Het was het eerste museum in Nederland (1954) dat aan één kunstenaar werd gewijd. In de tempel is speciaal door Pander ontworpen om zijn levenswerk in te huisvesten: een groep van vijf marmeren beelden, die zijn visie weergeeft op hoe een kunstenaar kunst maakt. Op 6 september werd het honderdste sterfjaar van Pier Pander herdacht. Het afgelopen seizoen hebben 1.369 mensen het Pier Pander Museum en de tempel bezocht.

Oldehove

Gedurende 2019 brachten ongeveer 38.000 belangstellenden een bezoek aan de Oldehove, bijna 10.000 meer dan in 2017. De toren werd ook -soms gratis en buiten de verder verruimde openingstijden- opengesteld voor tientallen onderwijsgroepen (o.a. in het kader van de 'adoptie' door OBS Oldenje), diverse arrangementen, fotografen, inburgeraars, een poëzieavond, enkele

muziekoptredens, huwelijken en kinderfeestjes. Traditiegetrouw werd weer meegedaan aan tal van evenementen en festivals, zoals Help pake & beppe de vakantie door in februari en de Nacht van de Nacht in oktober. Het HCL, de Oldehove, Pier Pander Tempel en Pier Pander Museum werden tijdens het festival Uit In Huis goed bezocht. Op 25 juni verwelkomde de Oldehove de 250.000ste bezoeker sinds de heropening in 2010. De 9 meter hoge houten opbouw op de top van de Oldehove werd na onderhoudswerkzaamheden opnieuw geplaatst. Het bladgoud op het vaantje schittert weer als vanouds.

ANDERE ACTIVITEITEN

Open Monumentendag

Open Monumentendag 2019 in de gemeente Leeuwarden was gewijd aan de Leeuwarder Greidhoeke. Naar schatting ruim 3000 bezoekers hebben een mooie en zonnige Open Monumentendag in Mantgum, Weidum, Jorwert en Bears beleefd. Vooral de Buma begraafplaats van de familie van de huidige burgemeester Sybrand Buma trok veel geïnteresseerde belangstelling met meer dan 800 bezoeken. De burgemeester opende 's ochtends deze Monumentendag en maakte van de gelegenheid gebruik om kennis te maken met inwoners van de dorpen: hij heeft zaterdag een groot deel van de opengestelde objecten bezocht. Er reed deze dag een hop-on-hop-off bus en tussen Bears en Jorwert konden bezoekers mee met de sloepvaart.

Weekend van de Leeuwarder geschiedenis

Ter gelegenheid van de Maand van de Geschiedenis waren door HCL en Aed Levwerd (in samenwerking met anderen) weer tal van activiteiten georganiseerd voor jong en oud. Vrijdagavond 25 oktober konden kinderen tijdens de 'Coole Kidsnacht' in het HCL op speurtocht gaan met Ridzert Rat. Tijdens de Nacht van de Nacht op 26 oktober werd de Oldehove door maar liefst 840 mensen bezocht en ook in het HCL kwamen veel bezoekers, met name voor de nieuwe expositie over W. H. Kuipers en voor de Schatkamer. Ook de stadswandelingen langs historische horeca en prostitutie waren een succes. De Dag van de Leeuwarder Archeologie stond volgende dag in het teken van de Vikingen. Kinderen konden vikingmunten, -amuletten en -zwaarden maken en vikingschilden beschilderen. Het kamp voor het HCL zag er indrukwekkend uit, compleet met vikingschip.

Conferenties en lezingen

Ook het afgelopen jaar werd op verzoek weer aan vele tientallen groepen ruimte geboden; vaak voor een combinatie van vergaderen, een rondleiding en meer. Veel historische werkgroepen maakten gebruik van de faciliteiten. De Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Friesland, organiseerde wederom een aantal zaterdagmiddagbijeenkomsten. Zo ook de Stichting Nassau in Friesland die hier haar voor- en najaarslezing hield. Op 12 oktober vond in het HCL het Sieperda Symposium plaats met als titel 'De legacy van Redbad'. Het symposium was georganiseerd door het Friesch Genootschap, de Fryske Akademy en het HCL. De zaterdag- en zondagmiddagactiviteiten in het HCL hebben veel bezoekers getrokken. Enkele van de drukst bezochte of meest spraakmakende lezingen waren 'Zuivelhoofdstad Leeuwarden' en 'Van Hoeksterpoort tot het verlaat'. Ook enkele filmmiddagen en een vijftal boekpresentaties trokken veel publiek. Onder de titel Leeuwarders in gesprek werden weer enkele openbare interviews gehouden, dit jaar met William Lord, Maarten Duyvendak, Anneke Douma en nazaten van 'lapepoepen'.

Stadswandelingen en rondleidingen

De 'open' historische stadswandelingen met gids, waarmee in 2016 werd gestart, werden

geprolongeerd. Daarnaast werd het aanbod thematische wandelingen uitgebreid met o.a. een Friese Adel Tour en een Lapkepoepen Tour. Ook zijn er weer stadswandelingen in boekvorm of digitaal (als app) verschenen. Zo werd op zaterdag 1 juni het stadswandelboekje 'Voetstappen door Huizum' gepresenteerd. Dit is alweer het dertigste boekje in de serie 'Stadswandeling Leeuwarden'. Het HCL/de gemeente Leeuwarden heeft in samenwerking met ARK Fryslân de uitgave van *Nieuwe architectuur in Leeuwarden - 25 gebouwen van na 2000* het licht doen zien, waarin de 25 nieuwste gebouwen in Leeuwarden op deskundige wijze worden beschreven door architectuurhistoricus Dave Wendt. Hoewel de cijfers van 2018 niet gehaald werden, ligt het aantal wandelaars met een via het HCL geregelde gids een stuk hoger dan in 2017. Toen lag het totaal rond de 4.500; in 2019 waren dit er bijna 6.000, waaronder 444 groepen. Een bijzondere excursie dit jaar was de busreis naar Mettingen, die samen met het Fries Landbouwmuseum was georganiseerd. De reis ging langs plaatsen waar 'lapkepoepen' vandaan kwamen. De 'lapkepoepen' kwamen in de negentiende eeuw als voddenkoopmannen naar Leeuwarden en andere Friese plaatsen en vormden daarmee de basis van talloze winkels en bedrijven die nu nog steeds in Nederland aanwezig zijn zoals C&A, V&D, Schweigmann, Voss, Sinke, Lampe en Hanewäcker. Tot voor kort domineerden in steden als Leeuwarden en Sneek afstammelingen van deze Westfaalse handelaren de textielhanden.

Archeologie

Hoogtepunt was de hiervoor bij Andere activiteiten reeds aangestipte Dag van de Leeuwarder Archeologie op zondag 27 oktober in en rond het HCL. Dit keer was het thema 'Vikingen', met o.a. een vikingkamp, een vikingschip en begeleide wandelingen langs sporen van de middeleeuwen in de binnenstad. Leden van de werkgroep Archeologie gaven rondleidingen in het Archeologisch Steunpunt en toonden bijzondere vondsten uit de Leeuwarder bodem. Meegebrachte vondsten konden aan experts worden voorgelegd ter beoordeling. Kinderen konden vikingmunten, -amuletten en -zwaarden maken en vikingschilden beschilderen.

KERNCIJFERS:

Bezoekers

HCL: 19.956

Oldehove: 37.736

Pier Pander Museum (incl. Tempel): 1.369

Bezoek websites

HCL (excl. Oldehove, mobiele HCL-site en Alle Friezen): 94.283 bezoekers. Bezoeken: 153.688.

Facebook (likers) HCL: 3.372, Oldehove: 1.365, Leovardia: 657, Leeuwarder Portrettengalerij: 677

Archeologie Leeuwarden: 1.126 Twitter (volgers): 2.580 Instagram (volgers): 903

HCL-collectie op Europeana: 12.286 bezoekers. Bezoeken: 14.297